

A spill-over hatás Skócia esetében

Jelige: HVG737

Tartalom

Bevezetés	3
1. Elméleti alapok.....	6
1.1. Az autonómia fogalmának meghatározása és megközelítései	6
1.2. A spill-over hatás meghatározása.....	8
1.3. Függetlenségi törekvések elmélete.....	11
2. Skócia	13
2.1. A skót-angol viszony alakulása.....	13
2.2. Népszavazás	16
2.3. Devolúció	16
2.4. Skót devolúciós népszavazások	18
2.5. Függetlenségi népszavazás	20
3. Nemzetközi megítélés és a skót mozgalom hatásai	23
Összegzés	28

Bevezetés

Dolgozatomban a spill-over jelenség bemutatását tűztem ki célul. Hogyan értelmezhető a fogalom, milyen módon fejt ki hatását. Betekintést nyújtok a nemzetközi szakirodalom spill-overrel foglalkozó elemzéseibe, valamint az autonómia és a függetlenségi törekvések elméleti hátterébe is, végigkövetem továbbá azt a skót folyamatot, mely az önállósodási igény egyre erőteljesebb megjelenésével zárul napjainkban. „Zárul”, hiszen egy sikertelen, 2014-ben tartott népszavazás a függetlenedésről nem tud eltörölni egy évtizedek, évszázadok alatt kialakult nemzeti érzést és az erre épülő nacionalista-patrióta politikai törekvést. Végül a skót referendum egyéb szeparatista mozgalmakra való hatását elemzem, különösen a hasonló jellegzetességeket felvonultató katalán helyzetre koncentrálni. Mindezekon kívül célom bemutatni, hogy ezek a mozgalmak miként erősíthetik egymást, milyen következményei vannak és lehetnek egymásra nézve a 21. században a világ különböző pontjain zajló eseményeknek.

A 2014. év egyik legtöbb nemzetközi vitát kiváltó ügye a skót népszavazás volt, mely nemcsak az Egyesült Királyság vonatkozásában számított kiemelt jelentőségű eseménynek. Annak ellenére, hogy Skócia területe az európai kontinensnek igen kis részén terül el, egy olyan kiélezett helyzet főszereplőjévé vált, melyet világszerte szoros figyelemmel követett a média és a politikai szféra is. A folyamatossá váló technológiai és infokommunikációs forradalmaknak köszönhetően akarva-akaratlanul nézetek és gondolatok cserélődnek ki, a média mindenről beszámol, a közvetlen kommunikációs lehetőségek – mint a twitter és a facebook – pedig percre pontosan követik a világban történő eseményeket. A televízió, de napjainkban az internet mindenki számára elérhető közelségbe hozott minden információt térben és időben. Az (elektronikus) tömegkommunikációs eszközök révén már rég nem csak a körülöttünk, környezetünkben, hanem a kontinens vagy akár a föld másik részén élő emberekkel is könnyedén kapcsolatba kerülhetünk. A lehetőségek skálájának ilyen mértékű kiszélesedése együtt jár a gondolatok ugyanilyen mértékű terjedésével. Egy televízióval és főleg internettel rendelkező háztartásban élő számára már szinte elkerülhetetlen, hogy ne zúduljon rá elképesztő mennyiségű információ. Olyan információ, mely hat az egyénre, befolyásolja véleményét, a nézetét.

A nemzetközi politikai rendszer aktorainak figyelme is a szigetország északkeleti részén kibontakozó folyamatra, és a népszavazással kiteljesedő elszakadási kísérletre összpontosult. A skóciai események ugyanis nemcsak az Egyesült Királyságot, hanem Európa egészét érinti. A függetlenségi népszavazás eredményétől tették függővé a terület szuverenitásának kérdését.

Ez olyan alapvető problémákat von maga után, mint az államelismerés vagy az európai uniós tagság elvesztése. Másik oldalról közelítve meg a kérdést, joggal vethetjük fel a skóciai folyamat egyéb szeparatista mozgalmakra gyakorolt hatását. Alapjaiban határozhatják meg az elkövetkezendő időszakok függetlenségi törekvéseinek alakulását, mintegy követendő példaként felállítva a skót demokratikus folyamatot. A demokrácia ilyen mértékű gyakorlása egy elismerésre méltó esemény, ugyanakkor Európa vagy a föld másik részén létező nacionalista és szeparatista mozgalmak számára az eltérő háttérfeltételek ezt nem mindig teszik – nem mindig tehetik – lehetővé.

Kutatók tömegeinek évtizedek óta tartó és véget nem érő vitája érinti a globalizációt és az azzal kapcsolatos fogalmi köröket is. A különböző kultúrákat összeolvasztó Római Birodalom, a kereszténység térhódítása, a 15. századtól meginduló földrajzi felfedezések, a határokon átlépő emberek sokasága arra utalnak, hogy a globalizációhoz hasonló jelenségek mindig is léteztek (Szabó, 2010). Azonban, ez a jelenleg is zajló folyamat minden eddiginél komplexebb rendszert feltételez, a kölcsönös függőség hálózatos rendszerét. A szinte mindent átható interdependencia befolyásolja az egyes államok magatartását, külpolitikáját. Így határozott elfogadásra, vagy elutasításra is számíthatnak azok a nemzetek vagy országok, melyek a nemzetközi rendszert próbálják valamilyen módon megváltoztatni.

Földünk népessége még mindig folyamatos nő. A jelenleg körülbelül 7,2 milliárdos népességszám 2050-re elérheti a 9,6; 2100-ra pedig a 10,9 milliárdot.¹ Az emelkedő születésszám mellett lehetséges, hogy emberek millióinak, egész népcsoportoknak kell majd új otthont keresni. Azonban messze nem ez az egyetlen ok, amiért egy nemzetiség új területet igyekszik megszerezni. A háborúk alapvető kísérőjelenségei az emberi létnek.² Carl von Clausewitz megfogalmazása szerint: „A háború a politika folytatása más eszközökkel.”

A területszerzés egy tipikus célja a háborúnak, de nem az egyetlen. Ám a háború sem az egyetlen módja a területszerzésnek. Az agresszív módokon kívül, mint a megszállás és az annexió például, létezik önkéntes leválás, illetve egy terület jogszerzemény útján történő használata is. A 21. század újdonsága a demokratikus úton történő leválás. Ezzel a nemzet nem egy új terület feletti uralmát, hanem egy bizonyos történelmi hagyományok szerint

¹ United Nations: World Population Prospects : The 2012 Revision
Data online: http://esa.un.org/wpp/Documentation/pdf/WPP2012_Volume-I_Comprehensive-Tables.pdf

² Carl von Clausewitz porosz katona, hadtörténész és széles körben elismert katonai stratégia volt a 18-19. század fordulóján.

kialakult helyzetet igyekszik a maga javára fordítani, területi autonómiát követelve magának demokratikus úton.³

A technológiai forradalmak következtében kialakult transzparencia, a nemzetköziesedés, a folyamatok átgyűrűzése mellett ugyanakkor fontos az identitás, az egyéniség, és a hagyományok megőrzése. A közösséghez tartozás már évezredek óta az emberek egyik legalapvetőbb igénye. A nemzethez tartozás viszont csak a középkorban alakult ki, a fogalmat azonban még messze nem a mai értelemben vett minőségében használhatjuk, hiszen a parasztság és a polgárság nem volt bevonva ennek a fogalomkörébe. A mai, modern értelemben vett nemzet és nemzetállam a francia forradalom (1789) után vált általánosan elterjedté és kívánatossá. Nem igaz azonban, hogy a nemzet és a nacionalizmus a francia forradalommal és egyáltalán nemzetenként a polgári forradalommal született volna meg. Csupán tömegmozgalmakká, és a hozzájuk fűződő nagy erejű tömegérzelmekké váltak a nemzetekhez kapcsolódó folyamatok (Bibó, 1946). Az 1789-es francia események hatásaként Európában a nemzetek kialakulását, mint jelentős politikai jelenséget egy átgyűrűző folyamatként követhetjük végig. Spanyolország, Görögország, Olaszország, Hollandia, azaz Európa-szerte fellángoltak az egyenlőséget és elismerést követelő mozgalmak.

³ Ennek egy tipikus példája Grönland. Az atlanti-óceáni sziget Dániától belső autonómiát 1979 óta élvez, 1985-ben az Európai Közösségekből is kiváltak. A 2009-ben megtartott sikeres és érvényes referendum után a dán parlament is megszavazta az autonómia nagyfokú bővítéséről szóló törvényt.

1. Elméleti alapok

1.1. Az autonómia fogalmának meghatározása és megközelítései

Bevezetésként az autonómia szó etimológiai elemzéséből indulok ki. A görög eredetű összetett szó két részből tevődik össze: *auto* és *nomos*. Az első tag jelentése *ön, saját*, míg a második tag *jogot, törvényt* jelent. Ezek alapján az autonómia, mint saját törvénykezés és önálló szabályok szerinti élet határozható meg (Tóth, 2012: 14). Autonómia és függetlenség: a két fogalom gyakorta összefügg és fedésben is áll egymással, ugyanakkor mégsem lehet azonosként kezelni őket.

Egységes definíciót a hazai és a nemzetközi szakirodalom sem nyújt az autonómia fogalmi keretét illetően, azonban számos alapvető pontban megegyeznek. Egy mindenki által elfogadott meghatározás hiánya a téma komplexitásából is fakad, hiszen meg kell különböztetni többek között személyi, területi vagy közigazgatási autonómiát is. Definiálhatjuk úgy, mint egy kisebbségvédelmi intézményt, mely egy etnikai embercsoport nyelvi, vallási, területi vagy kulturális érdekeit igyekszik megvédeni (Domonkos, 2010). Domonkos Endre azonban jogosan veti fel ennek a megközelítésnek a hiányosságát, hiszen épp az autonómia intézményi keretét, jellegét nem határozza meg. A fogalom alatt általánosan véve egy terület helyi autonómiáját értjük illetve az államhatalom decentralizálását, a hatalom egyes részeinek átruházását alacsonyabb szintekre. A központi hatalom decentralizálásának körülményeit bővebben fejtem ki dolgozatomban a devolúció fogalmának meghatározásakor.

A nemzetközi jog által szabályozott területek közül az autonómia definiálása is hagy kivétlnivalót maga után. Hans-Joachim Heintze nemzetközi jogász meghatározása szerint „az autonómia egy eltérő identitással rendelkező csoportnak bizonyos fokig terjedő önkormányzás biztosítását jelenti. Az autonómia a szubszidiaritás elvének kiteljesítése. Az autonómia határainak terjedelme minden esetben más, nincs egy általánosan meghatározott mérték. A nemzetközi jog szerint az autonómia jelentését egy megállapodásban lehetne összefoglalni, amelyben a kisebbség az állam bizonyos területén a saját helyi ügyeit intézheti az önkormányzás alapján, új állam létrehozatala nélkül.” (idézi Bayerné Sipos, 2014: 12) Heintze a meghatározásában bizonyos fokú eltérő önkormányzást tulajdonít az autonómiával rendelkező csoportoknak, azonban szerinte azokat a nemzetközi jog nem hatalmazza fel azokat az államalkotás lehetőségével. „Pusztán” az állam területén biztosítja nekik az önirányítás, önkormányzás jogát a döntéshozatali folyamatokba való beavatkozás lehetőségével együtt. Ebben az értelmezésben az autonómiát az önrendelkezéssel kapcsolja

össze Heintze, csakúgy, mint Luis B. Sohn, aki még inkább önkormányzásként tekint az autonómiára és teljesen elhatárolja azt a függetlenedéstől. Egy másik meghatározás szerint „autonómiának tekinthető egy adott közösségnek valamilyen érdekképviselői vagy akár bizonyos igazgatási jogosítványokkal bíró intézményrendszerrel való felruházása, mely jogosítványok kötődhetnek a közösség által lakott terület egészéhez, esetleg egy részéhez, de átfogja a közösséghez tartozó vagy oda tartozni akaró (identitást felvállaló) összes individuumot.” (Miklósné Zakar, 2010: 61-62). Megállapíthattuk, hogy az autonómia öntörvénykezést, saját szabályok szerinti életet jelent. Azonban a fogalom hordoz egy másodlagos jelentést is. Mivel ez egy olyan helyzetet feltételez, amelyben az autonómiával bíró csoport vagy kisebbség részben vagy teljesen, de *kivételes* helyzetben van a hatalom valamely formája alól, így az autonómia a hatalom befolyása alóli bizonyos fokú mentességet jelent. Azaz a függés hiányát, vagyis a függetlenséget (Tóth, 2012). Ez a két fogalom bizonyosan erősen összefügg, azonban ahogy igyekszem árnyalni a szakirodalomban erről eddig alkotott képet, nincs megegyezés arról, hogy meddig is nyúlhatnak az autonómia „láthatatlan kezei.” A hatalom soha nem lehet száz százalékosan abszolút és központi, államfelfogástól függetlenül a kizárólagosságra törekszik, a hatékonyság alapján törekednie kell. Az autonómia ezzel összefüggésben egy felismerésnek, egy konfliktusnak az eredménye. Az autonómia célja általában a kulturális, társadalmi illetve gazdasági ügyekben a döntéshez, befolyáshoz jutás elérése. Az identitás megőrzésének, a hagyományok továbbvitelének kérdését az azt kezdeményezők állami, akár nemzetközi szintre emelik, arról vitát kezdeményeznek, a törekvést a politikai és társadalmi diskurzus részévé teszik. Az autonómia szorosan kapcsolódik a szuverenitás, az önrendelkezés, az államiság, a kisebbségi jogok, valamint a hatalom decentralizálásának fogalmához is. Nem lehet egyiktől sem teljesen különválasztani. A szuverenitás kérdése is egy komplex és vitatott téma. Egyrészt értjük alatta az állam külső befolyásoktól és beavatkozásoktól mentes önálló irányítását. A nemzetközi ius cogens⁴ egyike a beavatkozás tilalma, ami kizárja az államok belügyeibe való beavatkozás lehetőségét. A külső hatást ezzel kizárja a nemzetközi jog. Azonban „belülről”, egy ország lakosságán belüli nem domináns csoportnak, egy etnikai kisebbségnek van-e, lehet-e joga „beavatkozni” az állam szuverenitásába? Ezzel a kisebbségi autonómia egy igen magas

⁴ 1969. évi bécsi egyezmény, 53. cikkely: A szerződés semmis, ha megkötésének időpontjában az általános nemzetközi jog valamely feltétlen alkalmazást igénylő szabályába ütközik. Ezen egyezmény alkalmazási körében az általános nemzetközi jog feltétlen alkalmazást igénylő szabálya olyan normát jelent, amelyet az államok nemzetközi közössége, mint egész, olyanként fogadott el és ismert el, mint amelytől nem lehet eltérni, és amelyet csak a nemzetközi jognak az ugyanilyen jellegű későbbi szabályával lehet megváltoztatni

fokáról beszélünk. A kisebbségek autonómiája a következő jogok érvényesülését feltételezi az identitás megőrzése és fejlesztése céljából:

1. Az anyanyelvhasználat joga a magánéletben, oktatásban, az igazságszolgáltatásban és a közigazgatásban;
2. A saját oktatási rendszer kialakításának joga;
3. A köztisztviseléshez és a közszolgáltatásokhoz való jog;
4. Az anyaországgal való kapcsolattartáshoz való jog;
5. A természeti kincsekkel való szabad rendelkezés és a helyi politikai képviselethez való jog.⁵

Joggal merül fel a kérdés, hogy beszélhetünk-e még az államok mindenhatóságáról a 21. század nemzetközi rendszerében? Jelentős átalakulás ment végbe az évszázadok során, és az államok közötti viszonyok sok esetben másodlagos szerepet kapnak. A 20. század közepétől a lokális világ került a középpontba, az elmúlt évtizedekben felerősödtek a különböző etnikai és nyelvi mozgalmak, melyek saját képviseletük intézményesítését akarták elérni. Gazdaságuk és közigazgatásuk irányításának érdekében megfelelően kell kialakítani a központi hatalom egyes ágainak decentralizálását. Ezek a folyamatok szükségessé tették az addigi rendszerek átalakítását, a politikai struktúrák megreformálását. Az állampolgárok számára a döntésekben való részvételi arány javítása és a közigazgatási szervek hatékonyságának növelése céljából a közigazgatás szervezését helyi szinten kell lebonyolítani. Az állam a decentralizáció során meghatározott feladatokat juttat a helyi önkormányzatoknak, szélesíti az addigi hatásköreit, erősíti a szerepét. Alkotmányban vagy törvényben határozza meg a központi hatalom a decentralizáció mértékét és feltételeit. Azonban ez semmi esetben sem jelent teljes függetlenséget, a döntési jogkörök megoszlanak a központi állam és az önkormányzatok között, bizonyos mértékű függetlenséget biztosítva a helyi szerveknek (Domonkos, 2010).

1.2. A spill-over hatás meghatározása

Amikor egy bizonyos – földrajzi, gazdasági, vagy egyéb – területen elinduló folyamat átgyűrűzik más területekre is, a spill-over jelenségnek lehetünk tanúi. A folyamat állapotától eltekintve már a várható eredmény kilátásba helyeződése kivált egy reakciót, egy

⁵ http://www.onkormanyzas.sk/letoltes/dokumentumok/201204032048150.autonomia_modellek.pdf

cselekvésvágyat, egy ugyanolyan várható eredmény elérése céljából. Közeppontra, követendő példaként állítja fel az eredeti folyamatot.

Független a tértől, a Föld másik pontján zajló események ugyanúgy befolyásolhatják a történéseket, mint egy szomszéd városban végbemenő folyamatok. A 21. századra összeszűkült a tér, eltűntek a hagyományos értelemben vett, a távolság által felállított korlátok. Köszönhetően a kommunikációs technológiák széles körű elterjedésének, szinte élőben lehet végigkövetni az eseményeket bármely országból vagy kontinensről. Független az időtől is. Az infokommunikációs eszközök segítségével szinkronban, egyidejűleg lehet egy folyamat részesének lenni.

Mindennek van következménye, nem lehet sem egy individuum, sem egy közösség vagy nemzet részese egy folyamatnak anélkül, hogy az ne lenne rá hatással. A spill-over effektus lényege pontosan ebben rejlik, az egymásra hatásban, az „átgyűrűzésben”, legyen szó akár egy eszme, egy mozgalom másik területre való áttérjedéséről, akár gazdasági vagy integrációs folyamatokról. Összefonódnak az események, egymásra találnak az ideológiailag hasonló folyamatok. Ezek önkéntelenül is megtörténhetnek, egy-egy módszer, politikai akaratnyilvánítás vagy társadalmi átalakulás tekintetében. A már bevált megvalósítási módokat egyértelműen szívesen alkalmazza egy másik egyén, csoport vagy akár nemzet.

Minden kérdést illetve problémát több irányból kell megközelíteni. Csupán racionális indokok alapján nem lehet semmit jónak vagy rossznak minősíteni. Az egyik oldalról brutális terrorszervezetként fémjelzett csoportot, ellentétes nézőpontot vallók humanitárius szervezetként azonosíthatnak. Az abortusz, az eutanázia, a halálbüntetés mind olyan az emberek értékítéletét megosztó kérdések, ahol nem lehet mindenki számára kielégítő álláspontra jutni. Azonban vannak olyan területek, ahol egyértelműnek tűnik a válasz. A környezetvédelem vagy a humanitárius segítségnyújtási akciók tekintetében az összefogás terjedése abszolút pozitívan megítélendő dolog. Nem létezik ugyanis a ma globális világában kizárólag nemzeti krízis. Minden konfliktusnak van egy úgynevezett spill-over hatása akár „csak” a kereskedelem megbomlását, akár egy, a válság sújtotta térségből menekülőket illetően (Millett, 2002).

A globális média pedig arra törekszik, hogy mindenkihez, a konfliktusban érintett államokhoz pedig még inkább – azonnal – eljuttassa a legfrissebb információkat, a legfontosabb új híreket, még hozzá olyan formában tálalva, hogy a lehető legnagyobb hatást váltsa ki az emberekből, országuk vezetőit mielőbbi reakcióra bírva. A CNN-hatás is tipikusan huszonegyedik századi jelenség, azt a huszonnégy órás szinte élő közvetítés hatását értjük

alatta, amit az általános politikai és gazdasági vélekedésre gyakorolhat így a média (Robinson, 2002).

A spill-over hatás az integrációs folyamatokban

A spill-over effektus egy másik értelmezésben az integrációs folyamatokra szűkíthető le, középpontban állítva az Európai Unió (EU) integrációs politikáját. A neofunkcionalizmus központi tétele, azaz a spill-over az integráció egyik szektorról egy másik szektorra való tovagyűrűzésének lehetőségét jelenti. Ez a jelenség olyan hatás kiváltására képes, mellyel egy folyamat szinte automatikusan áttérjed egy másik területre. A szupranacionális intézmények így a megerősödésük révén kezelni tudják a speciális feladatokat is, amelyek beindítják azokat a gazdasági, politikai és társadalmi folyamatokat, melyek nyomást gyakorolnak a további integrációra.

Ennek a neofunkcionalista elméletnek az alapja a funkcionális spill-over. Néhány szektor olyan szintű kölcsönös függésben áll egymással, hogy szinte lehetetlen különválasztani azokat. Így a kísérletek, hogy bizonyos szakpolitikákat integráljanak, elkerülhetetlenül olyan problémákhoz és kérdésekhez vezetnek, amik csak közösségi szinten, az integráció mélyülésével és a különböző ágazati politikák szintetizálásával oldhatók meg (Tranholm-Mikkelsen, 1991).

A politikai spill-over Ernst B. Haas⁶ értelmezésében azt takarja, hogy mivel a döntéshozatal egy része már szupranacionális szinten zajlik, a politikai pártok vezetői, a politikai elit, a szakmai- illetve szakszervezetek irányítói újragondolják tevékenységüket, elvárásaikat, s akár lojalitásukat is egy új centrumhoz annak érdekében, hogy jobb rálátáshoz és irányításhoz jussanak. Haas tőlük várta lényegében a további integráció beindítását politikai téren.

A spill-overnek Haas eredetileg ezt két típusát jellemezte - funkcionális és politikai -, de ezeken túl kulturális, intézményi és földrajzi jelenségekről is beszélhetünk:

1. Az intézményi spill-over a közösségi intézményeknek az integrációs hatását jelenti. Az EU-n belül az integráció központi motorjának az Európai Bizottságot tekintik, hiszen a döntéshozatal előkészítése és részleges végrehajtása is ott történik. Itt egy magasabb szinten zajlik a döntéshozatal, nem a tagállamok közötti megegyezések szintjén. Ide kapcsolhatjuk az *engrenage* fogalmát is, amely nem azonos a spill-overrel. Jean

⁶ Ernst B. Haas a neofunkcionalizmus atyjaként tartják számon, az amerikai-német tudós a 20. század során főleg a nemzetközi kapcsolatok elméletével foglalkozott.

Monnet⁷ az *engrenage* használatával bevonta az elkötelezett résztvevőket is az integrációs folyamatba. Szerinte a nemzetek vezetői, a politikai elit, a bürokrácia egyaránt megteszi azokat a kezdeményezéseket, melyekkel segítik az együttműködést és felgyorsítják a folyamatokat (Mazzucelli, 1999: 27).

2. A földrajzi spill-over fogalmát az integráció folyamatos bővülésével kapcsolhatjuk össze. Ha csak azt nézzük meg, hogy 1952-ben 6 tagországgal jött létre az Európai Szén-és Acélközösség (ESZAK), ahhoz képest az 1992 óta Európai Unió névvel fémjelzett gazdasági és politikai uniót 2014-ben 28 ország alkotja.
3. Kulturális spill-over alatt azt a folyamatot értjük, melynek következtében a nemzeti mellett az európai identitás egyre erőteljesebb megjelenését figyelhetjük meg. Ennek megerősítése lett az uniós polgárság intézménye is (Arató, 2010).

1.3. Függetlenségi törekvések elmélete

Andre Liebich, a montreáli University of Québec valamint a Harvard University professzora végzett alapos kutatásokat a nemzetek államokká válásának kérdéseiben. „Must nations become states?” című művében részletesen elemzi a nemzetek államokká válásának okait és folyamatát. Ez alapján az általam a témában legrelevánsabbnak ítélt gondolatai közül emelek ki néhányat és értelmezem azokat.

Közel 200 politikai egység van számon tartva jelenleg államként a nemzetközi rendszerben, ha egyes országok elismertsége vitatott is, nem teljes körű (Nyugat-Szahara, Palesztin Autonóm Területek, Tajvan). A világ, ahol minden nemzet állammá alakul, az a világ, ahol a kulturális és politikai egység egybevág, határozottan nem a jelenleg életben lévő szervezési elvet követi. Az az erős igény, hogy a kultúrnemzeteknek államokká kell válniuk, a jelenkor elvárásainak köszönhető, és ez tovább él majd a következő generációk tudatában is. Annak a gondolatnak a lehetősége azonban, hogy kisebb-nagyobb területű politikai egységek százai, akár ezrei jöjjenek még létre, a nemzetközi rendszer alapvető lényét fenyegetné, s egy a mostanitól teljesen eltérő, nehezen elképzelhető helyzetet engedne kibontakozni, melyben a mostani „rendszer” helyét egy érékkavalkád venné át, nehezen értelmezve a többé-kevésbé elfogadott, de mindenképpen meglévő nemzetközi hatalmi hierarchiát.

⁷ Jean Monnet francia politikus, közgazdász, diplomata, aki joggal érdemelte ki az „Európa Atyja” nevet. Az ESZAK alapító atyáinak egyike, jelentős szerepe volt az európai egység megteremtésében.

Számos tudós el nem ismerése ellenére széleskörűen elterjedt a köztudatban az az elmélet, mely szerint egy nemzetiség, ha kulturális tekintetben már létezik, biztos, hogy maga után vonja az államiság felé vezető út kialakulását.

Annak ellenére, hogy a dekolonizációs folyamatok lezárultak, növekedést figyelhetünk meg egyrészt az elismert államoknak, de még inkább a függetlenségi mozgalmaknak számában. A vita nem is arról folyik, hogy vannak-e ilyen mozgalmak vagy folyamatok, nem is arról, hogy hogyan legitimálják ezeket, hanem a problémáikra koncentrálnak, azaz a létező államoktól való elszakadás módjaira.

Woodrow Wilson⁸ amerikai elnök óta vált széles körűen elterjedté a „népek önrendelkezésének” fogalma. „Minden népnek joga van megválasztani, milyen fennhatóság alatt akar élni. Programomat egyetlen nyilvánvaló elv hatja át. Ez az elv igazságot szolgáltat minden népnek és nemzetnek, jogot, hogy valamennyien egyenlő szabadságot élvezzenek.” (Kovács, 1997). De a mai napig vitatott kérdés az önrendelkezés, mint egy, a társadalomra vonatkoztatott fogalom meghatározása és bekategorizálása. Lehet úgy tekinteni rá, mint a szükséges elég. E meghatározás szerint nem kell módszertanilag radikálisnak lennie egy individuumnak ahhoz, hogy egyéni szintről közösségi szintre ültesse át az önrendelkezés elvét.

Akik hisznek az önrendelkezés jogában, azok a nemzeteket egy alapvetően fontos aspektusból látják, kulturális közösségként. Tapasztalati és elméleti alapjaiból is érdemes megvizsgálni az önrendelkezés ilyen formáját. Ideiglenes, szinte véletlen csoportosulásoknak „adományozni” a nemzetté válás elvét és lehetőségét azonban kevés ember fontolná meg.

A nagy kérdés abban is rejlik, ki tudja-e fejezni egy egyén igazán az akaratát, ami gyakran olyan határozatlan és amorf, belülről eltérő véleményekkel, mint maga a nemzet? Távolság tekintve azonban arra is választ kell találni, lehet-e egy kimondottan politikai akaratot egy kulturális alapon szerveződő entitásnak tulajdonítani? Ugyanis nem az ember önrendelkezéshez való jogán, hanem annak nemzeti szintre való áthelyezésén van a hangsúly.

⁸ Az Amerikai Egyesült Államok elnöke 1913-1921-ig. Woodrow Wilson híres „14 pontjáról”, melynek legismertebb eleme az azóta egyre nagyobb jelentőséget szerzett önrendelkezés.

2. Skócia

2.1. A skót-angol viszony alakulása

Mire asszociálhatunk, ha meghalljuk ezt a szót, Skócia? A most még jövedelmező tengeri olajmezőkre, a közismert népi tradíciókra vagy magára az Egyesült Királyságra. Arra az Egyesült Királyságra, melynek 1707 óta szerves részét képezi Skócia. A függetlenségi törekvések is idáig, a két ország egyesítéséig nyúlnak vissza. Ekkor vesztette el önálló parlamentjét ugyanis a skót nép. Két vagy több nemzet erőszakos egyesítésének gyakorta elszakadási törekvés, vagy tényleges kiválás az eredménye, elég a magyar nemzeti múltra visszatekinteni, hogy bizonyítást nyerjen ez az állítás. Ugyanakkor, ha a skót-angol szembenállást csak a 18. század elejéig követnénk vissza, nem láthatnánk át a folyamat egészét. A 13. században gyökeredzik a konfrontáció alapja. III. Sándor, Skócia királya életét vesztette, egyetlen lehetséges örököst hátra hagyva a 3 éves Margit személyében, egyben a norvég király lányában. Két szempontból volt jelentős Margit:

1. A skót királyi vérvonal megszakadásának utolsó gátja volt a lány.
2. Az angol király, I. Edward fiával kötött házasság esetén a gyerekük uralkodhatott volna Anglia és Skócia felett egyaránt.

A két család a század során már több házasságot is kötött egymással, így egy újabb angol-skót királyi esküvő nem bírt volna akkora újdonságtartalommal. A két nemzet kapcsolata konfliktusmentes is volt az 1290-et megelőző jó néhány évtizedben. A skótok közeledtek az angolokhoz, átvették szokásaikat, házasságokat kötöttek a rangjukhoz illő angolokkal. Ez az újabb királyi házasság így virágzóan hathatott volna Anglia és Skócia kapcsolatára. A skót nemesek is döntöttek, meg kell tartani az esküvőt, szinte mindenben egyezsége jutottak, és I. Edward angol király is kijelentette, Skócia szabad ország marad, nem lesz Angliának alárendelve. A „menyasszony” azonban a Norvégiából Skóciába tartó útján meghalt, keresztülhúзва ezzel az előkészített tervet. Alapvetően ez az eseménysor tekinthető a skót-angol szembenállásnak (Oliver, 2010). Az angol király ugyanis úgy döntött, uralma alá hajtja a szomszédos skót népet, és erőszakkal, kikényszerítve fogadtatta el magát uralkodóként. Ez alapozta meg a gyakran még ma is érzékelhető ellenszenves viszonyt az egykor szimpatizáló két nép között. Amikor 1305-ben kivégezték a skót ellenállás élére állt William Wallace-t, az angoloknak kedvezett a helyzet. A harcok folytatódtak, az angol uralom azonban tíz évig tarthatott csak, 1306-ra Robert of Bruce, skót nemes nem ismerte el az angol elnyomást és hatalmat. Királlyá koronáztatta magát, 1320-ra pedig kiadták a pápával elfogadtatott

függetlenségi nyilatkozatukat, határozottan elutasítva az angol befolyás minden formáját. Skócia semmilyen körülmények között nem akart immár a britekhez kötődni, az együttműködés lehetősége még számtalan évig váratott magára. Az ország megőrizte függetlenségét, s bár az elkövetkezendő két században folytatódtak a csaták, 1503-ban megkötötték az angolokkal az „örök béke szerződését”, ennek következtében lépett házasságra a két királyi család, fenntartva a jogot utódaiknak az egyik dinasztia kihalása esetén mindkét trón elfoglalására. Ironikusan, kerek száz évvel később, a korábbiakban függetlenségükért bármire hajlandó skótok kívánságára hozták létre az angol-ír-skót perszónaluniót. A Stewart- és a Tudor-ház korábbi egyesülésének következtében ugyanis a skót király formálhatott jogot az angol trónra is Erzsébet királynő 1603. évi halála után. Királyuk közös lett VI. Jakab személyében, de az államügyek irányítása továbbra is egymástól függetlenül, nemzeti szinteken zajlott. A teljes unió, egyben a skótok önálló nemzeti parlamentjének elvesztése majd csak 1707-ben következett be. Az angolok számára elsődleges jelentőséggel bírt, hogy protestáns uralkodóház maradjon a hatalmon, amikor szorosabbra fűzik a viszonyt északi szomszédjaikkal, így Nagy-Britannia Egyesült Királyságának eszméje még váratott magára. A Treaty of Union megállapodás vezetett a két ország politikai uniójához. A skót és az angol parlament még külön-külön elfogadta az előre megtárgyalt Egyesítési Törvényt, s ezzel új államot hoztak létre, Nagy-Britanniát (Grúber, 2000).

Több évszázados önállóságukat veszítették el ezzel a 18. század elején a skótok, és váltak állam nélküli nemzetté. Nemzet; állam; politikai nemzet; nemzetállam. Mindegyik kifejezés alatt mást értünk. A skót, mint nemzet vitathatatlanul létezik, a következő definíciónak megfeleltethető: „...olyan történelmileg kialakult, tartós etnikai közösség, melyet általában egységes terület és gazdasági élet, azonos nyelv és kultúra, valamint ezek alapján közösségben megnyilvánuló pszichológiai jellegzetességek és sajátságok jellemeznek.” (Kósa, 1980). A nemzeten túl az állam a következő fogalom, amit tisztázni kell ebben a témakörben. Az állam ugyanis olyan földterület, amely hozzávetőlegesen jól definiált, nemzetközileg elismert határokkal rendelkezik. Skócia 1707 óta ezzel nem bír, és pontosan ezért küzdött többek között 2014 szeptemberében is, egy a 21. század szellemének megfelelő demokratikus eszközzel, a népszavazással. Az 1648-as vesztfáliai béke⁹ után vált elterjedté a nemzetek szuverén, politikai nemzetként való értelmezése, ami a meghatározott állam

⁹ A szerződés középpontjában a Német-Római Birodalom állt, hiszen a 30 évig tartó küzdelem egyrészt az ott fellángoló vallási ellentétek mentén, másrészt pedig a császárok centralizációs ambíciója, illetve Franciaországnak és szövetségeseinek eltérő szándéka miatt robbant ki. A harctéri A vesztfáliai béke végül a Német-Római Császárság majdnem 300 tartományát szuverén állammak ismerte el.

területén élő, politikai jogokkal rendelkező állampolgárok összességét jelöli. A skótok politikai nemzetet alkotnak, s jelentős részük saját, független nemzetállamra vágyik. A nemzetállam napjaink domináns politikai szerveződési formája, amelyre a nemzetek, államok többsége pályázik. Egy olyan állam, ahol a népességen belül nincs olyan jelentős csoport, mely ne lenne tagja a nemzetnek. Gazdasági megfontolásból, a prosperitás reményében mondott le önállóságáról Skócia a 18. század elején. A britekkel való egyesülésüket tekinthetjük közvetetten a függetlenségi törekvések előzményeinek, későbbi kiváltóinak. Mi változott az elmúlt 300 évben? 1707-ben a skótok lemondtak nemzeti parlamentjükéről, egy az angolokkal közös, népességszámaikkal arányos parlament érdekében. Elfogadták, hogy csak protestáns lehet az uralkodó az Egyesült Királyság trónján. Megtarthatták a skótok azonban jogrendszerüket, valamint királyi városaiknak jogait. Akkor a gazdasági érdekeket szem előtt tartva határoztak – természetesen akadtak ellenzői az uniónak. A dolog ironiája, hogy a 20–21. századra felerősödött szeparatista törekvések egy része is a gazdasági szférában gyökeredzik. A brit tengeri olajmezők jelentős része a skót partokhoz van közel, a kitermelésből származó bevételből azonban ők külön nem részesülnek, nem részesülhetnek (Prohászka, 2010). Így az északi-tengeri, Skócia melletti olajmezők felfedezése megadta a gazdasági alapot is a politikai-társadalmi alapon szerveződő függetlenedési szándékoknak (Egedy, 2011: 177).

Ahogy Ernest Renan¹⁰ fogalmaz ismert mondásában: „L’existence d’un nation est un plébiscite de tous les jours”, azaz egy nemzet létezése egy mindennapos népszavazás. Ha szó szerint nem is értelmezhetjük, Renan jól körülírta a problémát. Kompromisszum, egyezés, tolerancia, minden nemzet alapvető jelenségei kell, hogy legyenek. Számos esetben azonban egy-egy nemzet ténylegesen népszavazáshoz folyamodik. Skócia két alkalommal tartott már olyan referendumot, ami során nagyobb autonómiát szeretett volna elérni az Egyesült Királyságon belül, 2014-ben pedig a teljes függetlenség eléréséért mentek el szavazni a skótok. Alex Salmond, a Skót Függetlenségi Párt jelenlegi vezetője nyilatkozott így a szeptember 18-án tartott népszavazásról: „generációnként egy lehetőség adódik szavazásra”¹¹

¹⁰ Ernest Renan 19. századi francia filozófus, teológus. Legismertebb művei a történeti írásai a korai kereszténység történetéről, valamint ismert politikai elméleteiről, különösen a nacionalizmus és a nemzeti identitás kérdéskörét illetően.

¹¹ „Once in a generation opportunity” <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/scottish-independence/11095210/Alex-Salmond-This-is-a-once-in-a-generation-opportunity-for-Scotland.html>

2.2. Népszavazás

A közvetlen demokrácia egyik megvalósulási formája a népszavazás. Magyarországon az alkotmányosság alapelvei közé tartozik a népszuverenitás, miszerint a hatalom forrása a nép, amely hatalmát képviselők által gyakorolja. Az 1989.évi XVII. törvény kimondja, hogy társadalompolitikai vagy egyéb szempontból kiemelkedő jelentőségű ügyekben a nép közvetlenül is gyakorolhatja hatalmát: „...legyen részese, meghatározója, illetve tevékeny közreműködője a központi és helyi szinten hozott legfontosabb állami döntéseknek.”

Az Egyesült Királyságban viszont az alkotmány alapját a parlamenti szuverenitás doktrínája képezi, ezért a népszavazásokat ott csak tanácsadói, véleményformáló minőségben lehet értelmezni. Ted Short, a Királyi Államtanács elnöke (Lord President of the Council) fogalmazott így az 1975-ös Európai Közösségek (EK) tagsági referendum idején: „The Government will be bound by its result, but the Parliament of course cannot be bound.” Azaz a kormányzatot igen, de a parlamentet természetesen nem fogja kötelezni az eredmény.

Nem lehet eltekinteni azonban attól a tényről, hogy legtöbbször az emberek életét nagymértékben befolyásoló kérdésekben, illetve a kormányzati döntések legitimációjának érdekében tartanak referendumokat világszerte. Ha Magyarországot emeljük ki, láthatjuk, a rendszerváltás óta hat országos népszavazást tartottak meg. Ezeknek tárgya többek között a köztársasági elnök megválasztási módja, az Észak-atlanti Szerződés Szervezetéhez (NATO), illetve az EU-hoz való csatlakozás, a határon túli magyarok kettős állampolgárságának, a tandíjnak és a vizitdíjnak a kérdése volt (Enyedi, 2009: 11).

Ha az előbbi állítást az Egyesült Királyságra vetítjük, ismételten igazolást nyer. 1973 óta tizenkettő országos referendumot tartottak, de csak kettő érintette egész Nagy-Britannia területét. Szintén kettő érintette a szuverenitás kérdését, Észak-Írország és Skócia is szavazott már a függetlenségéről. Kifejezheték akaratukat a britek az Európai Közösségekben való maradásukról 1975-ben, hiszen ez marginális kérdés volt a kormányzat számára is. Nem mondhatjuk azonban, hogy a referendumok a mindennapi politikában kiemelkedő jelentőségűek lennének. Kivéve Svájcban. Svájcban egyes kantonokban tartott szavazást leszámítva is mintegy ötszázra tehető az ott 1848-as alkotmány részeként életre hívott demokratikus intézmény, a népszavazás száma (Körösenyi, 2009: 2).

2.3. Devolúció

A devolúció jelentése egyszerűen fogalmazva a központi hatalom egy részének átruházása helyi vagy alacsonyabb szintekre. Ebben az értelmezésben a szubszidiaritás elvével

kapcsolhatjuk össze, hiszen eszerint minden döntést és végrehajtást a lehető legalacsonyabb szinten kell meghozni, ahol a legnagyobb hozzáértéssel és rálátással rendelkeznek.

A devolúció kérdését nem lehet azonban ennyire leegyszerűsíteni. Az Egyesült Királyság vonatkozásában igen nagy ellentmondás jött létre a devolúció, valamint a parlamenti szupremácia között. A parlamenti szuverenitás doktrínája azt mondja ki ugyanis, hogy a jognak a legfelső és végső forrása a parlament (London), a brit parlament. Ez a legfőbb szerv, és csak egy későbbi parlament helyezheti hatályon kívül egy korábbiak a törvényeit. Egyetlen viszonylag új keletű korlátozása a parlamentnek, hogyha ütközik a nemzeti jog és az európai uniós jog, a jogharmonizációt követően és annak megfelelően az Európai Unió jogát kell érvényesíteni. Jelenleg is folyik a vita így arról, hogy hogyan is tud koherens lenni az északír, skót és walesi részleges autonómia az Egyesült Királyság államberendezkedésével és London főhatóságával (Prohászka, 2010). Nagy szerepe van ugyanis a történelmileg kialakult hagyományoknak, a sajtóságos nézetüknek, a szerepét és szuverenitását mindig is féltő brit nemzetnek. Ezek azok a tényezők, amelyek de facto befolyásolják a politika és a hatalomgyakorlás alakulását, és nehezítik akár a fent említett Egyesült Királyságon belül élő nemzetek követeléseinek teljesítését, akár az Európai Unió alapelvekhez való alkalmazkodást.

„A devolúció a parlamenti szupremácia révén gyakorolt hatásköröknek területi alapon szerveződő, választott testületekre való átruházását jelenti. Az Egyesült Királyság vonatkozásában ez azt jelenti, hogy a devolúciós parlamentek az alkotmányos értelemben a főhatalmat megőrző Westminster alárendeltjei.” (Kaiser, 2013). Lényegében ennek következtében a devolúciós parlamentek nem hordozzák magukban azt a fajta autonómiát, amit szeretnének gyakorolni.

A devolúció típusai

1. Adminisztratív devolúció:

Csak korlátozott erők átmozgatását jelenti, az átruházott hatalom kezeli a közpénzeket, juttatásokat, az alapvető igazgatást, valamint hogy mely törvények lépjenek életbe. Ebben az esetben változatlanul a kormány határozza meg a politikaformálás kereteit, ugyanakkor közös vagy megosztott hatáskörük révén bizonyos területeken lehetővé teszi a helyi érdekek figyelembe vételét.

2. Törvényhozási devolúció:

Az elsődleges törvényhozói testület jogának átruházása. Itt található a legnagyobb különbség a Skót Parlament és a Walesi Nemzetgyűlés között. Utóbbi ugyanis másodlagos törvényhozói testülettel rendelkezik (Prohászka, 2010).

3. *Pénzügyi devolúció:*

A magyar szakirodalom a devolúció típusainak meghatározásakor viszonylag egyöntetűen az első kettőt említi. Azonban számításba kell venni a pénzügyi keretek is, hiszen ez nem, vagy nem feltétlenül tartozik bele egyik előző kategóriába sem. Ebben az esetben az átruházott hatalmat gyakorló kormányzat felelős az adóügyekért. A pénzügyi források nagy része azonban a központi kormányzattól érkezik, így ez a fajta függetlenség mégsem valósulhat meg teljesen. Az adózás jogkörének átruházása azonban relatíve nagy autonómiát közvetíthet.¹²

2.4. Skót devolúciós népszavazások

A referendum és a devolúció meghatározása után kíváncsi a két fogalom összekapcsolása. Skóciában 1979-ben került sor az első devolúciós népszavazásra. Átlátható és világos az idáig vezető út. A 18. század eleji egyesülést követően az Egyesült Királyság működése viszonylag zavartalan volt, az ipari forradalom társadalmi átalakulást vont maga után, az ország és lakossága prosperáló gazdaságot mondhatott magáénak. A skótok és az angolok lényegi konfliktus nélkül éltek egymás mellett. A 20. század első harmadának végére megalakult azonban az első nemzeti párt, a Scottish National Party (Skót Nemzeti Párt – SNP), amely az önrendelkezés és a nemzeti függetlenség eszméjének pártfogója lett.¹³ A mostani értelemben vett autonóm törekvések végül csak az 1970-es évekre bontakoztak ki és erősödtek fel.

A 20. század során számos tényező együttállása és egymásra hatása okozta az Egyesült Királyság gazdasági potenciáljának meggyengülését. A gazdasági világválság; az első és a második világháború humanitárius és anyagi értelemben vett katasztrófája; a gyarmatbirodalom felbomlása és az ezzel járó kizárólagos piacok elvesztése; a gazdasági

¹² Ennek alátámasztására az „Empowerment and responsibility: devolving financial powers to Wales” című 2013-as walesi tanulmány részletét idézem, amely az akkori walesi külügyminiszter, David Jones és a brit pénzügyminiszter-helyettes, Danny Alexander jóváhagyásával készült: „The Commission reported in November 2012 on whether the financial accountability of the devolved institutions in Wales – the National Assembly for Wales and the Welsh Government – can be improved by devolving fiscal (tax and borrowing) powers. The Welsh Assembly needs to have stronger financial accountability to the people of Wales, while retaining the benefits of the security and stability of sharing resources as part of the United Kingdom” A tanulmányból és az idézetből is egyértelműen az derül ki, a pénzügyi devolúció keretein belül – különös tekintettel az adózás jogkörére – kívánnak a walesi nemzetgyűlésnek erősebb jogokat, ezáltal a walesi emberek felé megfelelő elszámoltathatóságot biztosítani.

¹³ <http://www.snp.org/about-us>

világválság; az 1973-as első majd a hat évvel későbbi második olajsokk mind hozzájárultak a szigetország gazdasági teljesítőképességének romlásához. Nem tudta már azt a biztos háttérrel nyújtani, ami oly vonzó volt a skót népnek három évszázaddal azelőtt. A helyzetet fokozván az északi-tengeri olaj- és földgázmezők felfedezése viszont alapul szolgálhatott volna Skócia gazdasági önállóságának és versenyképességének (Grúber, 2010). A gerince lett azonban azoknak a mozgalmaknak, melyek javarészt erre alapozták a kezdetben devolúciós, majd szeparatista törekvéseiket.

A Skót Nemzeti Párt lett a fő támogatója a szélesebb körű autonómiát követelő csoportoknak. Számos törvénytervezet és javaslat született a devolúció problémájára vissza-visszatérve a hetvenes években. Az 1978-as Scotland Act néven elhíresült, a Parlament által elfogadott törvény végül létrehozott volna egy skót nemzetgyűlést, kiterjesztve arra ugyan korlátozott, inkább tanácskozási, de törvényhozási jogokat. 1979-re írták ki a referendumot, negyven százalékos részvételi küszöbhez kötve az eredményességét. Mivel a választásra jogosultaknak ennél kisebb hányada szavazott, mindössze 32,9 százalék, nem lépték át az érvényességi küszöböt, így hiába lettek relatív többségben a támogatók, nem léphetett hatályba a törvény.

A kampány folytatódott a referendum kudarca ellenére is. Közel két évtizeddel későbbre a kérdés azonban már rég nem egy nemzetgyűlés, hanem ezen túlmutatóan az önálló skót parlament létrehozása lett. A Munkáspárt már 1996-ban bejelentette, népszavazás útján is meg kell megerősíteni a készülő törvényt, nem léphet e nélkül életbe. 1997-ben Tony Blair a Munkáspárt vezetőjeként lett brit miniszterelnök. Hivatalba lépésének első évében már teljesítette egy korábbi ígéretét, és népszavazásra bocsátották többek között a skót parlament létrehozását célzó kérdést.¹⁴ A következő kettő meghatározó kérdésre kellett választ adnia a referendumnak:

1. Kívánnak-e egy saját nemzeti parlamentet létrehozni?
2. Legyen-e ennek a skót parlamentnek adómódosítási joga?

Ennek a parlamentnek a korlátozott adómódosítási jogkörön kívül lehetősége lenne számos szakpolitikának az alakítására, csakúgy, mint az oktatás- és egészségügy, valamint az igazságszolgáltatás terén. Továbbra is a Westminster „kezében” maradna azonban többek között a külügy, a bevándorláspolitikai és a szociális biztonság kérdései. A referendum mindkét kérdésben sikeres lett, a szavazók 74%-a skót parlament létrehozása mellett döntött, 64% pedig az adómódosító jogkört is megszavazta. 1998-ban így hatályba lépett a Scotland

¹⁴ <http://www.scottishpoliticalarchive.org.uk/wb/pages/referendum/1979.php>

Act, létrehozva a következő év során a skót parlamentet, melyet azóta is négyévente újraválasztanak.¹⁵

2.5. Függetlenségi népszavazás

1999-től két kormányzati ciklust követően a Skót Nemzeti Párt nyerte meg a választásukat, kis többséggel. A párt már ekkor, a 2007-es választások idején elköteleződött egy újabb referendum megtartása mellett, Alex Salmond, az újonnan megválasztott miniszterelnök s pártja a Skót Parlamentben a legnagyobb, az Egyesült Királyság egészét nézve pedig a harmadik legnagyobb párttá nőtte ki magát (Warnes, 2014).

A skót kormányzat megválasztásának az első évében elindította az úgynevezett „National Conversation”-t, aminek keretében a nyilvánosságot bevonva zajlott a skót parlament jogköreinek lehetséges bővítéseiről, valamint a függetlenségről zajló kérdések tárgyalása.

2009-re előkészítettek egy törvénytervezetet, amely három ajánlást vázolt fel:

1. Maximális devolúciót irányzott elő, javasolta, hogy a skót parlament legyen felelős az összes jogi- és adóügyi kérdésért, és a meghatározó feladatkörökért Skóciában, kivéve a védelmet, a külügyeket, a pénzügyi szabályozásokat, a pénzügypolitikát és a valutát. Ezek továbbra is a brit kormány kezében maradtak volna.
2. A második tervezet felvázolt egy fiskális reformot, ami azt jelentette volna, hogy az adókból származó bevételt a skótok kezelték volna, új adók bevezetését tervezték London hozzájárulásával, valamint korlátozott hitelnyújtási jogköröket ruházott volna át nemzeti parlamentjükre.
3. A harmadik tervezet a teljes függetlenséget célozta meg.¹⁶

Külön kiemelném a választásra jogosultak körét. A 2010-es törvénytervezet értelmében a referendumon jogosultak voltak a szavazásra a következő kategóriák valamelyikébe tartozók:

1. Brit állampolgárok, akik Skóciában rendelkeznek állandó lakhellyel.
2. A Brit Nemzetközösség azon polgárai, akiknek letelepedési joguk van Skóciában.
3. Az Európai Unió tagállamainak polgárai, akik Skóciában rendelkeznek állandó lakhellyel.
4. A Lordok Házának azon tagjai, akik Skóciában rendelkeznek állandó lakhellyel.

¹⁵ <http://www.scotland.gov.uk/About/Factfile/18060/11550>

¹⁶ <http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/303348/0095138.pdf>

5. A brit fegyveres erőknél szolgáló személyek vagy a kormányzat tagjai, akik Skóciában vannak névjegyzékbe véve.¹⁷

Az első pont maga után vonja annak a közel 800 ezer skótnak a választásból való kizárását, akik az Egyesült Királyság más részein élnek. A további négy pont értelmében viszont szavazhatott az a 400 ezer Skóciában élő személy, aki nem skót nemzetiségű. A következő táblázat adatai kiválóan szemléltetik ezt a különbséget:

1. *táblázat:* A Skóciában született, azóta az Egyesült Királyság más részén élő, és a Skóciában élő, az Egyesült Királyság más részén született népesség számának az összehasonlítása korcsoportokra lebontva.

Table 9A Comparison of Scottish born people living elsewhere in the UK with people living in Scotland but born elsewhere in the UK

	Age group								All ages
	0-15	16-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-74	75+	
People born in England but living in Scotland	42,193	47,955	69,146	73,351	65,429	49,292	31,368	30,214	408,948
People born in Scotland but living in England	41,291	54,812	115,600	149,363	153,039	121,080	82,367	77,025	794,577
Difference (number)	902	-6,857	-46,454	-76,012	-87,610	-71,788	-50,999	-46,811	-385,629
Difference as a percentage of Scottish population	0.09	-1.21	-6.64	-9.73	-12.72	-13.06	-11.43	-13.04	-7.62
People born in Wales but living in Scotland	1,503	1,665	2,768	2,921	2,816	2,103	1,240	1,607	16,623
People born in Scotland but living in Wales	1,856	1,808	2,988	4,419	4,703	3,621	2,541	2,453	24,389
Difference (number)	-353	-143	-220	-1,498	-1,887	-1,518	-1,301	-846	-7,766
Difference as a percentage of Scottish population	-0.04	-0.03	-0.03	-0.19	-0.27	-0.28	-0.29	-0.24	-0.15
People born in Northern Ireland but living in Scotland	1,479	7,256	5,977	5,028	4,597	3,752	2,784	2,655	33,528
People born in Scotland but living in Northern Ireland	1,807	1,885	3,052	3,165	2,238	1,731	1,330	1,564	16,772
Difference (number)	-328	5,371	2,925	1,863	2,359	2,021	1,454	1,091	16,756
Difference as a percentage of Scottish population	-0.03	0.95	0.42	0.24	0.34	0.37	0.33	0.30	0.33

Forrás: <http://www.gro-scotland.gov.uk/files1/stats/op11-tab9a.pdf>

2011-ben a Skót Nemzeti Párt Alex Salmond vezetésével már abszolút többséget szerzett a Skót Parlamentben. A választások előtti időszakban ismételten hangoztatták, elkötelezték magukat a referendum megtartása mellett, amit a parlamenti ciklus második felében tartának meg. 2012 októberében a skót miniszterelnök, Alex Salmond és a brit miniszterelnök, David Cameron aláírta az Edinburgh-i egyezményt, melynek értelmében kötelező érvényű népszavazást tarthattak a skótok függetlenedésükről. Az egyezmény

¹⁷ <https://www.scotreferendum.com/questions/who-can-vote-in-the-referendum/>

biztosította a majdnem kettő évvel későbbre kiírt referendum átláthatóság, méltányosságát és pártatlanságát.¹⁸

A következő hónapok feladati közé tartozott többek között a kérdés pontos megfogalmazása, 2013 januárjában a skót kormány elfogadta a Választási Bizottság javaslatát, mi szerint a kérdés a következő lett: Független ország legyen-e Skócia?

Ugyanezen év márciusában történelmi jelentőségű lépést tettek meg a skótok azzal, hogy kiterjesztették a választójogot a 16 és 17 éves potenciális szavazókra, az ő véleményüket is reprezentálva ezzel az ország jövőjét ilyen nagymértékben befolyásoló kérdésben.¹⁹

A szavazás kimenetele:

A brit kormány kijelentette, ha a referendumot egyszerű többséggel az elszakadás pártiak nyerik, a tárgyalások végeztével Skócia független országgá válhat. Ha azonban az elszakadást ellenzők kerülnek többségbe, a skótok továbbra is az Egyesült Királyság szerves részét fogják képezni. A referendum a függetlenséget ellenzők győzelmével zárult 2014. szeptember 18-án. 55,3-44,7%-os arányban oszlott meg a *nemek* és az *igenek* aránya. Számos következménnyel járt és járhat azonban ez a sikertelen népszavazás. David Cameron egyrészt kénytelen lesz betartani ígéretét, miszerint kiszélesítik a skót autonómiát. Alex Salmond pedig még az eredmények közzlésének napján lemondott hivataláról.²⁰ Előre bejelentette, ha nem lesz sikeres a referendum, akkor az általa felkarolt és támogatott ügy kudarcát sajátjaként fogja értelmezni.

¹⁸ <http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/text-of-the-edinburgh-agreement-8212225.html>

¹⁹ <http://www.theguardian.com/politics/2012/oct/15/alex-salmond-scotland-referendum-deal>

²⁰ http://bgazrt.hu/_files/NPKI/Skocia_elemzes.pdf

3. Nemzetközi megítélés és a skót mozgalom hatásai

Ahogy arra számítani lehetett, az Európai Unió nem foglalt hivatalosan állást a skót függetlenségi népszavazást illetően, de Catherine Ashton, az EU volt kül- és biztonságpolitikai főképviselője brit állampolgári minőségében a következőképp nyilatkozott: „Hiszem, hogy a skótok az Egyesült Királyságban maradásra fognak szavazni.”²¹ Az Európai Bizottság volt elnöke, José Manuel Barroso az eredményt a következő mondattal nyugtázta: „A skót szavazás egy egységes, nyitott és erősebb Európának kedvezett”²²

Barack Obama az Egyesült Államok elnökeként még a referendum megtartása előtt kinyilvánította álláspontját, hangsúlyozván az Egyesült Királyságnak – mint az USA kivételes fontosságú szövetségesének – az eddigi kifogástalan működését. Kifejezte reményét az iránt, hogy az Egyesült Királyság a népszavazás után továbbra is egy egységes, erős és hatékonyan működő partnert testesít meg Amerika és a világ számára.²³

Az Amerikai Egyesült Államok (USA) világosan és egyértelműen jelentette ki álláspontját a skótok kiválásának kérdéséről. Azonban nem csak régi szövetségesük jó hírét és egységét félthették, ezen túlmutatóan stratégiai szempontok játszottak közre. Bradley Sherman, demokrata képviselő hangsúlyozta ki, az Egyesült Királyságot Skóciával együtt tudják Amerika egyik legerősebb lehetséges partnereként szemlélni. A konfliktusok megelőzésében, az időnként világszerte kirobbanó katasztrófahelyzetek kezelésében az USA szintén ebben az unióban látta potenciális segítőtársát. „Amerikának szüksége van egy olyan erős szövetségesre, amely képes fenntartani katonai, hírszerzési és kibervédelmi kapacitásait.”²⁴ A szigetország nukleáris arzenáljának sorsa, a Fehér Ház első számú katonai szövetségesének presztízse, illetve annak tényleges meggyengülésének lehetősége forgott kockán. A referendum megtartása után Barack Obama közleményben fejezte ki örömét az eredmény alakulását illetően, és gratulált Skóciának a demokrácia ilyen mértékű, ennyire aktív gyakorlásáért.²⁵

Messze nem a skót az egyetlen nemzet, amelynek egy bizonyos része vagy egésze függetlenségre vágyik. Jogosan mondhatjuk, a katalán és a skót függetlenségi mozgalom több hasonló vonással rendelkezik, azonban a két nemzet eltérő feltételekkel rendelkezik.

²¹ <http://www.thechicagocouncil.org/event/europe-and-united-states-transatlantic-partnership>

²² <http://uk.reuters.com/article/2014/09/19/uk-scotland-independence-europe-idUKKBN0HE10M20140919>

²³ <http://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-27713327>

²⁴ <http://rt.com/uk/186944-scottish-independence-us-opposition/>

²⁵ <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/scottish-independence/11108226/Scotland-votes-no-to-independence-world-reaction.html>

A katalánokat sajátos nyelvi, politikai és gazdasági tényezők együttállása vezette el a spanyoltól jelentős mértékben eltérő identitás kialakulásáig. Földrajzilag a Földközi-tengerrel határos spanyol autonóm közösség Katalónia kedvezőbb helyzetben van az európai piacokat illetően. Bár mindkettő latin eredetű, különböző gyökerekre vezethetőek vissza, a spanyollal ellentétben a katalán nyelv okcitan, a francia nyelv egy délkeleten beszélt verziójából alakulhatott ki. Az Ibériai-félsziget 1479-es egyesítését követően Katalónia Kasztíliával ellentétben meg tudta tartani bizonyos fokú ellenállását a központi kormányzattal szemben, köszönhetően erős parlamentjének is. Bár a spanyol állam része volt a következő évszázadok folyamán is, rendelkezett politikai és pénzügyi autonómiával. A spanyol örökösödési háború (1701-1714) után az új központi kormányzat megszüntette a Generalitatot²⁶ és a katalán parlamentet, ezzel véget vetett Katalónia monetáris, igazgatási valamint politikai irányú függetlenségének. 1931-ben kikiáltották a többi spanyol tartománnyal föderatív viszonyban együttműködő független köztársaságukat, saját kormánnyal, parlamenttel és szinte teljes önállósággal. Franco²⁷ diktatúrája azonban még az évtized végén elsöpörte ezt a rég áhított rendszert. Csak 1979-re került végleg helyreállításra Katalónia közigazgatási és autonóm helyzete. Azonban az egész Spanyolországot érintő kérdések köre nem lett decentralizálva. A jogrendszer, az igazságszolgáltatás és a katalán nemzeti érdekekkel legnagyobb mértékben ütköző probléma, a pénz- és adóügyi rendszer feladatköre is központi kézben maradt (Domonkos, 2010: 45-46).

Jelenleg Katalónia iparilag fejlett, a terület a spanyol éves GDP egy ötödét adja ki.²⁸ Ebből adódik a fő probléma, az ott élők nagy része nehezményezi, hogy Spanyolország központi költségvetéséhez túl nagy aránnyal kell hozzájárulniuk, azonban a vártnál kisebb mértékben részesednek belőle. Függetlenségi törekvéseik felerősödtek az évek folyamán, Spanyolországtól való teljes elszakadásukat kívánja a katalán nép többsége.²⁹ A skót helyzet példaértékű és inspiráló számukra. A spanyol kormány azonban döntött, nem biztosít nagyobb autonómiát, és nem enged referendumot tartani az elszakadás kérdésében. Alkotmánybíróságon támadta meg a katalán miniszterelnök által kiadott rendeletet. Mivel a

²⁶ Azt az intézményrendszert nevezik Katalóniában Generalitatnak, amely a regionális kormányt, a parlamentet és az elnököt foglalja magában.

²⁷ Francisco Franco y Bahamonde, spanyol diktátor, tábornok. 1936-ban a marokkói lázadás szervezője. Ez az esemény volt az 1939-ig tartó spanyol polgárháború elindítója. 1936-tól Franco volt a spanyol „nemzeti állam” vezetője. 1939-től 1975-ig Spanyolország államfője. A második világháborúban Hitler és Mussolini hosszas unszólása ellenére semleges maradt. 1973-ban lemondott miniszterelnöki címéről, „csak” az állam vezetőjének és a Generalissimusnak maradt meg. Franco 1975-ös halála után fokozatosan demokratizálták Spanyolországot.

²⁸ <http://www.oecd.org/edu/imhe/46827358.pdf>

²⁹ <http://www.catalannewsagency.com/politics/item/60-to-support-catalonia-becoming-a-new-european-independent-state>

spanyol törvények alapján az alkotmánybíróági eljárás megkezdése után a törvény felfüggesztésre kerül a döntés meghozataláig, a katalán népszavazásnak így hivatalosan nem volt jogi alapja.

A katalán elnök, Artur Mas számos alkalommal hivatkozott arra a tényre, miszerint a skót népszavazás megmutatta az utat a katalán függetlenségi törekvéseknek is.³⁰ A függetlenségért küzdő katalánok nagy figyelemmel követték a skót referendum alakulását, saját hasonló népszavazásuk megtartásának tervével. És pontosan ezekben a gondolatokban rejlik a spill-over lényege. Artur Mas szerint a skótok nem csak a katalánoknak, hanem az összes hasonló helyzetben levő csoportnak, kisebbségnek, nemzetnek mutatták meg a járható és demokratikus utat. A skót út a függetlenségi népszavazás megtartásáig hosszú volt, de végigkövethető és végigcsinálható. Példával a szem előtt könnyebb haladni, könnyebb kijelölni a célokat. Ezzel a gondolatsorral egyetértésben jelölték ki a miniszterelnök és támogatói 2014. november 9-re egy skót mintára tervezett referendumat. Mas többek között arra is utalt, hogy bár a szigetországban tartott referendum végül nem lett eredményes, ez nem változtat azon a fontos gondolaton, miszerint a szavazás lehetősége a mindenkori kulcstényező.

Az Egyesült Királyság földünk egésze számára közvetített határozott üzenetet. Azt az üzenetet, mely magában hordozza a konfliktusfeloldás demokratikus módszerét. Joga van a 21. század embereinek ellentéteik kiküszöbölésére. Mi lehetne erre egy népszavazásnál demokratikusabb módszer?

Milyen tekintetben kell így szemlélni a spanyol kormányt? Feltehetjük a kérdést, antidemokratikus lenne-e, amiért szinte bármire hajlandó, amivel megakadályozhatja Katalónia függetlenségét? A népszavazás a közvetlen demokrácia egyik bázisa, lényegében ezt tagadja meg a néptől az ország központi kormánya akkor, amikor az alkotmánybíróssággal nyilvánítja semmisnek a referendum tervezetét, arra hivatkozva, az alkotmány tiltja a kiválást. Teljes függetlenséget soha nem kívánt még ennyire a katalán népesség jelentős része. A Spanyolországra is kiható gazdasági válság, bizonytalan gazdasági helyzetük hívta életre a lakosság széles körében az elszakadás, a terület önálló irányítása iránti vágyukat. Kihangsúlyoznám ismételtet azt a neheztelést, ami a szegényebb spanyol régiók (nagy arányban) katalán pénzekből történő ellátására és felzárkóztatására irányul.

A spanyol miniszterelnök, Mariano Rajoy szavait idézve: „A függetlenségi népszavazások Skóciában vagy Spanyolország Katalónia tartományában torpedók az európai integráció

³⁰ <http://www.bbc.com/news/world-europe-29274849>

folyamatának”³¹ Az egyértelmű, hogy Spanyolországnak (gazdaságilag) óriási veszteség lenne, ha a tartomány kiválna az országból. Azonban ha ez sikerülne is a jövőben, nem csekély kihívással kellene szembenéznie Katalóniának. Ha valamely régió kiválna egy európai uniós anyaországból, annak az újonnan megalakult országnak kérelmeznie kellene a felvételét az EU-hoz, nem maradhatna automatikusan tagja a szervezetnek.³²

Hogyan és miért is engedett teret a függetlenségi mozgalmak most Európa? A folyamat egyik jellemzője, hogy miközben az EU a gazdasági válságot az erősebb, mélyebb integrációval akarta megoldani – egyre több jogot elvéve a tagállamok kormányaitól –, a nyugat-európai kisebbségek annál inkább törekedtek a saját erőforrásaik feletti rendelkezés megszerzésére. A nyugat-európai gazdag tartományok inkább pénzt pumpáltak volna gazdaságukba a válság leküzdésére, az EU viszont megtakarításokat, ezáltal újabb szabályokat szorgalmazott. Ez mindenképpen hozzájárult a szeparatista hangok felerősödéséhez.

A tagállamok kiválásra törekvő területei, tartományai tökéletes ellentétben állnak az európai integráció eszméjével. A gazdag régiók függetlenné válása szembe megy az európai kohéziós politikával. Az egész európai integráció története és lényege a közös piac létrehozásán, a gazdasági fejlődés együttes megteremtésén és egy egyre egységesebb közösségen alapult. Nem beszélve arról a tényről, hogy egy terület kiválása felborítaná a „határok nélküli” Európát, újabb kérdések vetődnének fel a schengeni övezet kapcsán.

A katalán népszavazás Galícia és Baszkföld számára is veszélyes precedenst teremthet? Ugyanis nem Katalónia az egyetlen tartomány, mely nagyobb autonómiára illetve függetlenségre vágyik Spanyolországban. Faluba Kálmán az Eötvös Loránd Tudományegyetem a Spanyol Nyelvi és Irodalmi Tanszék docense a Magyar Távirati Irodának tett nyilatkozatában a következőket említi: Ha Katalónia sikeresen kiválna az anyaországból, az elszakadása megerősíthetné a baszk függetlenedési törekvéseket. Míg Valencia vagy az egyébként katalán nyelvű Baleár-szigetek és más tartományok valószínűleg nem követnék a példát. Spanyolország természetesen Katalónia és Baszkföld nélkül is tökéletesen működő ország maradna, azonban bizonyosan a valamivel szegényebb országokhoz sorolhatnánk. Katalónia is életképes, prosperáló állam lehetne, függően az Európai Unióval való további kapcsolataitól is. Faluba kihangsúlyozta, hogy mivel Katalónia törekszik a civilizált elválásra, kapcsolatai a spanyolokkal akár harmonikusak is maradhatnak.³³ Mivel a spanyol kormányfő, Mariano Rajoy az alkotmánybírósággal

³¹ <http://www.euractiv.com/sections/uk-europe/eu-holds-its-breath-scots-go-polls-308535>

³² <http://uk.reuters.com/article/2014/09/08/uk-scotland-independence-eu-idUKKBN0H31FK20140908>

³³ <http://www.nyest.hu/hirek/eselylatolgas-katalonia>

minősítette törvénybe ütközőnek a függetlenségi népszavazás tervezetét, megtartását, és kijelentette, hogy amíg ő Spanyolország miniszterelnöke, addig a nemzeti egység mindenáron fennmarad, nem vonnék le olyan messzemenő következtetéseket, hogy a civilizált elszakadás lehetséges lenne.

Megtartották november 9-én a katalánok az alternatív népszavazásukat, amit szintén alkotmányellenesnek nyilvánított a spanyol kormány. Hivatalos szavazójegyzék és szavazóbizottság ugyan nem lehetett, de minden 16 év feletti katalán és a tartományban tartózkodási lakhellyel rendelkező külföldiek is jogosultak voltak a szavazásra, közel 5,4 millió ember. A szavazás mintegy 40 ezer önkéntes segítségével valósulhatott meg. Két kérdésre kellett válaszolniuk a szavazóknak: Egyrészt akarják-e, hogy Katalónia állam legyen. Ha erre igennel válaszoltak, egy második kérdést is el kellett dönteniük: Akarják-e, hogy független állam legyen. Hozzávetőleg kétmillió ember nyilvánította ki akaratát ennek az alternatív népszavazásnak a keretében. Az eredmények magukért beszélnek: 80% igennel válaszolt mind a két kérdésre, kb. egy tizede a szavazóknak csak az állammá válást támogatta, és alig 4,5% utasította el az autonómia bármiféle bővítését.³⁴ Bár a katalán politikai vezetés elismerte, hogy a szavazás nem bír jogi következményekkel és a törvényhozásra nem kötelező erejű, remélik, hogy Madridnak és az európai kormányoknak a szavazás rendkívül látványos eredménye elég jelzés lesz ahhoz, hogy a katalán ügyre kellő figyelmet szenteljenek. Mas bejelentette, ő és a kormánya látva, hogy tényleg ez az, amit a nép kíván, ragaszkodnak egy hivatalos, törvényes úton megrendezett referendumhoz. Ehhez nemzetközi segítséget is hajlandóak kérni, a spanyol kormány meggyőzése érdekében. A katalán kormányfő nyomatékosította beszédét: „Megérdemljük, hogy egy törvényes és kötelező erejű népszavazást tarthassunk, s ezt megpróbáljuk véghezvinni”.³⁵

³⁴ <http://www.bbc.com/news/world-europe-29982960>

³⁵ <http://news.yahoo.com/80-pct-participants-catalan-poll-back-independence-early-002547668.html>

Összegzés

A skót devolúciós folyamatok az 1970-es évek végétől indultak meg érdemben, és értek el jelentős sikereket két évtized alatt. Az önálló – bizonyos adómódosító jogkörökkel is rendelkező – nemzeti parlament 1999-es felállítását, és az SNP 2007-es első választási győzelmét követően felerősödtek az események. Az Alex Salmond vezette párt már az első ciklusa alatt – nemzeti konzultációk mellett – bejelentette, céljuk egy függetlenségi népszavazás megtartása. Annak ellenére, hogy 2014 szeptemberében ugyan a referendumot a függetlenségükről nem vitték sikerre, az egész földünk számára mutattak példát. A nemzetközi rendszer tagjai Kanadától Kínáig figyelemmel kísérték az események kibontakozását. A 21. századi egyre komplexebb világunkban a globális média is arra törekszik, hogy minél szélesebb körhöz juttassa el az aktuális eseményeket, egyúttal hatást is gyakoroljon a közvéleményre és a politikai vezetőkre. Az internet nagymértékű fejlődésének és elterjedésének következményeként pedig szinte élőben követhetjük végig az eseményeket szinte bármelyik kontinensen is zajlanak. Ezeknek köszönhetően is tud ma a skót függetlenségi népszavazás és az addig tartott út erős példaként állni a világ más, hasonló helyzetben levő nemzetei számára.

A szintén függetlenedni vágyó katalán nemzet szoros figyelemmel követte a szigetországban zajló folyamatokat és a népszavazáshoz vezető utat. Artur Mas, a katalán miniszterelnök számos alkalommal hivatkozott arra a tényre, miszerint a skót referendum a katalán törekvéseknek és más hasonló helyzetben levő kisebbségeknek, nemzeteknek mutattak egy követendő példát. A spill-over jelenség kibontakozását követhettük végig ezekben a folyamatokban.. Egy demokratikus és végigkövethető utat mutattak a skótok, melyet nagy lelkesedéssel és kitartással vettek át a katalánok és igyekeznek ezt megvalósítani. Az eltérő háttérfeltételek – pl. az elszakadás megakadályozása érdekében szinte bármire hajlandó kormány – egyértelműen befolyásolhatják egy folyamat alakulását és sikerét.

A skót és a katalán ügyet is felfoghatjuk egy, az önrendelkezés és az államok területi integritásának ütközéseként, érdekek ütközéseként. A kettőnek az összehangolása egy érdekes és könnyűnek nem mondható kihívás. Az államok integritása élvez ugyanis elsőbbséget a nemzetközi kapcsolatokban, számos kisebbség érdekét meg nem jelenítettnek érezheti. Amíg ez az állapot tartósan fennmarad, úgy idővel újra és újra hallatni fogják a hangjukat. Európában a skóton és a katalánon kívül is számtalan kisebbség, nemzet törekszik nagyobb autonómiára vagy teljes függetlenedésre. A szigetországban zajlott (és zajló) folyamat viszont már példaként a középpontba állítható számukra.

Felhasznált irodalom

- Arató Krisztina: Szociális párbeszéd az Európai Unióban. Phd-értekezés, Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok PhD. Program, Budapest, 2000.
- Bayerné Sipos Mónika: A kárpátaljai magyar kisebbség autonómia törekvései. PhD-értekezés, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Interdiszciplináris Doktori Iskola, A Kormányzás Területi, Történeti és Társadalmi Dimenziói Politikatudományi Doktori Program, Pécs, 2014.
- Bibó István: Demokratikus Magyarország. Válogatás Bibó István tanulmányaiból. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1994.
- Csapó I. József: Nemzetközi jogi kisebbségvédelem. Autonómiák és autonómatörekvések. Pro-Print, Csíkszereda, 2003.
- Domonkos Endre: Nemzetközi autonómia-modellek és kisebbségi kérdés. A katalán regionális autonómia és tapasztalatai. PhD-értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok Doktori Iskola, Budapest, 2010.
- Egedy Gergely: Nagy-Britannia története. Kossuth Kiadó, Budapest, 2011.
- Enyedi Zsolt: Referendumdemokrácia. In. Enyedi Zsolt (szerk.): A népakarat dilemmái. Népszavazások Magyarországon és a nagyvilágban. DKMKA – Századvég Kiadó, Budapest, 2009.
- Grúber Károly: Macbethtől Sean Conneryig. A skót nacionalizmus politikatörténeti vázlata. In. Magyar kisebbség. VI. évfolyam 1. szám, 2000.
- Kaiser Tamás: A devolúciós folyamat alternatívái és kihívásai Nagy-Britanniában. In. Valóság. VL. évfolyam 4. szám, 2002.
<http://www.valosagonline.hu/index.php?oldal=cikk&cazon=357&lap=0>
- Kovács Mária: A nemzeti önrendelkezés csapdája. In. Rubicon folyóirat. VIII. évfolyam 2. szám, 1997.
- Körösenyi András: A népszavazások és a képviselői demokrácia viszonya. In. Enyedi Zsolt (szerk.): A népakarat dilemmái. Népszavazások Magyarországon és a nagyvilágban. DKMKA – Századvég Kiadó, Budapest, 2009.
- Liebich, Andre: Must nations become states? Nationalities Papers, 2003.
- Mazzucelli, Colette: France and Germany at Maastricht: Politics and Negotiations to Create the European Union. Routledge, 1999.

- Miklósné Zakar Andrea: Interetnikus értelmiségi diskurzusok az erdélyi autonómiáról. Doktori disszertáció, Széchenyi István Egyetem Regionális- és Gazdaságtudományi Doktori Iskola, Győr, 2010.
- Millett, Richard L.: Colombia's Conflicts: The Spillover Effects of a Wider War. Strategic Studies Institute, 2003.
- Oliver, Neil: Skócia történelme. General Press Kiadó, Budapest, 2010.
- Prohászka Géza: Újjászületett nemzet? A skóciai „devolúció” kialakulása a 20. század második felében. In. Aetas – Történettudományi folyóirat. XXV. évfolyam 3. szám, 2010. http://epa.oszk.hu/00800/00861/00050/pdf/aetas_2010-03_052-066.pdf
- Robinson, Piers: The CNN Effect: The Myth of News, Foreign Policy and Intervention. Routledge, 2002. https://www.academia.edu/4463866/The_CNN_Effect_The_Myth_of_News_Foreign_Policy_and_Intervention
- Szabó Gábor: Szétszakadó világunk. A globalizáció emberi jogi kockázatai. Publikon Kiadó, Pécs, 2010.
- Tóth Norbert: A kisebbségi területi autonómia belső és külső dimenziója: nemzetközi jogi analízis. Phd-értekezés, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Doktori Iskola, Pécs, 2012.
- Tranholm-Mikkelsen, Jeppe: Neo-functionalism: Obstinate or Obsolete? A Reappraisal in the Light of the New Dynamism of the EC. In. Millennium, Journal of International Studies, 1991.

Internetes hivatkozások

- Carrel, Severin – Watt, Nicholas: Alex Salmond hails historic day for Scotland after referendum deal. <http://www.theguardian.com/politics/2012/oct/15/alex-salmond-scotland-referendum-deal> (Letöltve: 2014.09.13.)
- Croft, Adrian: Independent Scotland would have to reapply to EU, NATO, officials say. <http://uk.reuters.com/article/2014/09/08/uk-scotland-independence-eu-idUKKBN0H31FK20140908> (Letöltve: 2014. 09.19.)
- http://bgazrt.hu/_files/NPKI/Skocia_elemzes.pdf (Letöltve: 2014. 10.04.)
- http://esa.un.org/wpp/Documentation/pdf/WPP2012_Volume-I_Comprehensive-Tables.pdf (Letöltve: 2014. 09.06.)

<http://rt.com/uk/186944-scottish-independence-us-opposition/> (Letöltve: 2014. 09.25.)
<http://www.bbc.co.uk/news/special/politics97/issues/devolution.shtml> (Letöltve: 2014. 10.05.)
<http://www.bbc.com/news/uk-scotland-scotland-politics-27713327> (Letöltve: 2014. 10.07.)
<http://www.bbc.com/news/world-europe-29234242> (Letöltve: 2014. 09.19.)
<http://www.catalannewsagency.com/politics/item/60-to-support-catalonia-becoming-a-new-european-independent-state> (Letöltve: 2014. 10.07.)
<http://www.gro-scotland.gov.uk/files1/stats/op11-tab9a.pdf> (Letöltve: 2014. 09.13.)
<http://www.independent.co.uk/news/uk/politics/text-of-the-edinburgh-agreement-8212225.html> (Letöltve: 2014. 10.10.)
<http://www.nyest.hu/hirek/eselylatolgatas-katalonia> (Letöltve: 2014. 10.07.)
<http://www.oecd.org/edu/imhe/46827358.pdf> (Letöltve: 2014. 09.27)
http://www.onkormanyzas.sk/letoltes/dokumentumok/201204032048150.autonomia_modellek.pdf (Letöltve: 2014. 09.12.)
<http://www.scotland.gov.uk/About/Factfile/18060/11550> (Letöltve: 2014. 09.27.)
<http://www.snp.org/about-us> (Letöltve: 2014. 09.17.)
<http://www.scotland.gov.uk/Resource/Doc/303348/0095138.pdf> (Letöltve: 2014. 09.19.)
<http://www.scottishpoliticalarchive.org.uk/wb/pages/referendum/1979.php> (Letöltve: 2014. 09.12.)
<https://www.scotreferendum.com/information/> (Letöltve: 2014. 09.17.)
<https://www.scotreferendum.com/questions/who-can-vote-in-the-referendum/> (Letöltve: 2014. 09.19.)

 Little, Allan: Why pro-independence Catalans envy Scotland.
<http://www.bbc.com/news/world-europe-25717161> (Letöltve: 2014. 10.05.)

 Lockhart, Keely: Alex Salmond: „This is a once in a generation opportunity for Scotland.”
<http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/scottish-independence/11095210/Alex-Salmond-This-is-a-once-in-a-generation-opportunity-for-Scotland.html> (Letöltve: 2014. 09.17.)

 Longworth, Richard C.: Europe and the United States: The Transatlantic Partnership.
<http://www.thechicagocouncil.org/event/europe-and-united-states-transatlantic-partnership#sthash.LrdVTbSM.dpuf> (Letöltve: 2014. 09.19.)

Macdonald, Alastair: EU relief at Scotland's 'no' tinged with fear of nationalism.
<http://uk.reuters.com/article/2014/09/19/uk-scotland-independence-europe-idUKKBN0HE10M20140919> (Letöltve: 2014. 09.19)

Silva, Daniel: Catalans push on for independence after symbolic vote.
<http://news.yahoo.com/80-pct-participants-catalan-poll-back-independence-early-002547668.html> (Letöltve: 2014. 11. 11.)

Winch, Jessica: Scotland votes no to independence: world reaction.
<http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/scottish-independence/11108226/Scotland-votes-no-to-independence-world-reaction.html> (Letöltve: 2014. 09.27.)